

رویکردی تطبیقی به داستان‌های کوتاه
زکریا تامر و غلامحسین ساعدی

دکتر فاطمه صحرایی سرمزده

استادیار گروه زبان و ادبیات عربی

انستگاه فرهنگیان

۱۳۹۷



سرشناسه: صحرایی سرمزده ، فاطمه ، ۱۳۵۳

عنوان: رویکردی تطبیقی به داستان های کوتاه زکریا تامر و غلامحسین ساعدی

مشخصات ناشر: مشهد، شکوه حکمت رحمانی، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۲۵۶ ص ، ۲۴ * ۱۷ س م

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۴۲۵-۵-۰

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: ساعدی، غلامحسین، تامر، زکریا، نقد و تفسیر

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷/۳۹/ص/۸۰۸۴ PIR

رده بندی یویی: ۸۴۳/۶۲

شماره کتابشناسی ملی: ۵۳۸۰۰۰۷

حق چاپ بر این انتشارات «شکوه حکمت رحمانی» محفوظ است.

خراسان رضوی، شهرک غرب، خیابان فلاحی، فلات ۳، پلاک ۴، انتشارات شکوه حکمت

رحمانی، ۰۹۱۵۵۱۵۱۸۶۶ - ۰۵۱۳۶۲۲۱۹۳۸

سایت: shokohehekmat.ir

ایمیل: info@shokohehekmat.ir

نام کتاب: رویکردی تطبیقی به داستان های کوتاه زکریا تامر و غلامحسین ساعدی

تألیف: دکتر فاطمه صحرایی سرمزده

صفحه آرا: مهندس علیرضا ولی زاده

طراح جلد: عادلہ عمرانی

چاپ: سپنتا

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه	۱۳
فصل اول : داستان کوتاه	۱۵
تعریف داستان کوتاه	۱۶
پیشینه داستان کوتاه در سوریه	۱۷
سیر تطور داستان کوتاه در سوریه	۱۸
تاریخچه داستان کوتاه در ایران	۲۲
مراحل سیر تطور داستان کوتاه در ایران	۲۳
اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران در دوره نویسندگی ساعدی	۲۸
آشنایی با مکاتب ادبیات تطبیقی	۲۹
فصل دوم: شرح حال و آشنایی با سبک و آثار	۳۳
زندگی نامه ساعدی	۳۴
داستان های کوتاه ساعدی	۴۰
سبک غالب بر آثار ساعدی	۴۱
شرح حال و زندگی تامر	۴۲
معرفی آثار تامر	۴۴
سبک غالب بر آثار تامر	۴۶
فصل سوم: روایت شناسی داستان های کوتاه تامر و ساعدی	۴۷
بررسی عناصر پیرامنتی (Paratext)	۴۸
عنوان (Title)	۴۸

۵۱.....	سرلوحه (Epigraphe)
۵۲.....	پیشگویه (Implicit)
۵۵.....	بررسی عناصر ساختار داستان های دو نویسنده
۵۵.....	عناصر ساختار پلات
۵۶.....	کشمکش شخصیت اصلی با شخصیتی دیگر
۶۰.....	درگیری، آدمی باخود
۶۲.....	جدال با جامعه و قوانین اجتماعی
۶۴.....	کشمکش با طبیعت
۶۵.....	پایان بندی (Ending)
۷۲.....	پلات شخصیت
۷۳.....	شخصیت ایستا (Static Character)
۷۵.....	شخصیت پویا (Dynamic Character)
۷۹.....	نام شناسی شخصیت
۸۰.....	شخصیت های نوعی (تیپ)
۸۱.....	تیپ گدایان و ولگردان
۸۱.....	تیپ شغلی کارمندان
۸۲.....	تیپ روشنفکران
۸۵.....	تیپ معلمان
۸۶.....	شخصیت های نوعی تاجر
۸۶.....	تیپ بیکاران

۸۶	تیپ روشنفکران
۸۷	تیپ قضات
۸۸	وجوه افتراق دو نویسنده در شخصیت پردازی
۸۸	شخصیت های تاریخی
۸۹	میراث تاریخی
۹۱	میراث ادبی
۹۲	میراث قبی (فولکور)
۹۳	شخصیت کودکان
۹۵	عنصر گفت و گو (Dialog)
۹۷	سبک (Style)
۹۸	سبک ساعدی
۹۹	سبک تامر
۱۰۱	زبان و ویژگی نثر
۱۰۳	زمینه (Setting)
۱۰۴	مکان
۱۰۶	زمان مندی متن روایی
۱۰۸	فضا و اتمسفر (Atmosphere)
۱۱۴	زاویه ی دید
۱۱۸	شیوه جریان سیال ذهن
۱۲۳	مضمون یا درونمایه (Theme)

فصل چهارم : کارکرد و گونه‌های مختلف موتیف در آثار دو نویسنده.....	۱۲۵
عناصر لفظی تکرار شونده.....	۱۲۶
قهوه خانه (المقهی).....	۱۲۷
قبرستان (المقبرة).....	۱۲۸
عناصر لفظی تکرار شونده در داستان های تامر.....	۱۳۰
تکرار کلمه الخبز.....	۱۳۱
دو می هم صحبتی شخصیت ها با گربه ها.....	۱۳۲
لایت موتیف های مشترک در داستان های دو نویسنده (Leit Motif).....	۱۳۳
فصل پنجم: مضامین و درونمایه داستان ها.....	۱۳۹
مضامین اجتماعی مشترک.....	۱۴۰
فقر و گرسنگی.....	۱۴۰
فساد اجتماعی.....	۱۴۸
هجو پدر سالاری.....	۱۵۲
هجو مدرنیسم.....	۱۵۵
مبارزه با خرافات، عادات و سنن گذشتگان.....	۱۵۷
وجوه افتراق.....	۱۶۱
رویکرد به مسأله زن.....	۱۶۱
مضامین سیاسی مشترک.....	۱۶۷
رویکرد به عالمان دین.....	۱۷۱
مبارزه با فاصله طبقاتی.....	۱۷۴

فصل ششم: تأثیر جنبش‌ها و مکاتب ادبی بر آثار.....	۱۷۹
مکتب اگزیستانسیالیسم (Existentialism).....	۱۸۰
ارتباط فلسفه اگزیستانسیالیسم با ادبیات.....	۱۸۲
واکاوی عناصر اگزیستانسیالیستی در داستان‌های تامر و ساعدی.....	۱۸۴
آزادی.....	۱۸۴
مرگ انسانی.....	۱۸۶
احساس پوچی و بیهودگی.....	۱۹۱
مکتب سوررئالیسم (Surrealism).....	۲۰۱
واکاوی تأثیر جنبش سوررئالیسم بر داستان‌های "تامر" و "ساعدی".....	۲۰۱
اشاعه جریان سوررئالیسم در ادبیات داستانی سوریه.....	۲۰۱
پیشینه رواج مکتب سوررئالیسم در ادبیات داستانی ایران.....	۲۰۲
عناصر مکتب سوررئالیسم.....	۲۰۳
عالم خیال و رؤیا.....	۲۰۴
عشق.....	۲۰۷
نگارش خودکار.....	۲۱۰
جذبه و جنون.....	۲۱۱
آیرونی (Irony).....	۲۱۲
نقطه برتر.....	۲۱۸
امور شگرف و غیر واقعی.....	۲۱۹
ویژگی‌های تصاویر سوررئالیستی.....	۲۲۶

۲۲۶	توجه به ضمیر ناخودآگاه.....
۲۲۹	مرگ اندیشی.....
۲۳۱	عصیان.....
۲۳۳	استحاله جسمی (مسخ) انسان معاصر.....
۲۳۶	رنالیسم جادویی (Magic Realism).....
۲۳۸	مشخصات و ویژگی های سبک رنالیسم جادویی.....
۲۳۸	عقاید و ارزش های شگفت انگیز.....
۲۴۰	توجیه ناپذیری و بی.....
۲۴۱	وهم و خیال.....
۲۴۳	غافل گیری و شوک دهانی.....
۲۴۴	توصیفات فرا واقعی.....
۲۴۶	افسانه ها و قصه های پریان.....
۲۴۸	کتابنامه.....
۲۵۴	مقالات.....

مقدمه

قصه پردازی از سنت های رایج و ریشه دار در ادبیات همه ملل است. نویسندگان معاصر با دخل و تصرف در قصه های کهن، روایتی نو پدید می آورد که دستاورد نگرش او و پیشینیان اوست. بر این اساس، در طول زمان روایت های متنوعی شکل گرفته است که با نمونه های پیشین خود شباهت ها و تفاوت هایی داشته است. مطالعه در ساختار روایات متعدد، علاوه بر اینکه ما را از روند تکامل روایات آگاه می سازد، از کم و کیف داد و ستدهای نویسندگان و قصه پردازان و نیز، نوع تعاملات فرهنگی ملت ها پرده بر می دارد.

اثری که پیش رو دارید، با هدف تحلیل و واکاوی ساختار و ژرف ساخت روایت های نویسندگان معاصر و بررسی نگرش تامل و تطبیق آن با داستان های غلامحسین ساعدی، روانپزشک و نویسنده ایرانی، نگاشته شده است. قصد دارد با رویکردی روایت شناختی به نقد و تحلیل آثار دو نویسنده همعصر از دو ملت و فرهنگ متفاوت بپردازد. مطالعه و مقایسه آثار در نویسنده از دو ملت، موضوع جالبی در ادبیات تطبیقی است؛ زیرا جمع آوری و در کنار هم قرار دادن مصادیق مشابه از فرهنگ ها و شرایط محیطی گوناگون، درک و بینش ما را از ارزش های زیبایی شناسانه تقویت می کند.

مطالعه این اثر برای دانشجویانی که علاقه مند به تحقیقات در زمینه ادبیات تطبیقی هستند پیشنهاد می شود. دانشجویان بسیاری در سطح مقطع تحصیلی ارشد و دکترا با اینجانب ارتباط داشته اند که علاقه مند به انجام پژوهش در این حوزه بوده اند؛ اما از روش پژوهش و چگونگی آن اطلاع کافی نداشته اند. قصد ما در این گونه آثار ایشان را در انجام تحقیقات یاری رسان خواهد بود.

ذکر این نکته ضروری است که نگارنده، در تطبیق آثار این دو نویسنده بر اساس مکتب آمریکا عمل نموده و در جستجوی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری این دو نویسنده از هم نبوده است. ادبیات تطبیقی در زادگاه خود فرانسه، به ارائه مستندات و مدارک تاریخی اصرار می ورزد. این مکتب به عوامل برون متنی که در تکوین اثر ادبی نقش دارند اهمیت می دهد؛ اما در مکتب آمریکایی، محقق به دنبال ارائه تحلیل زیباشناسی اثر است. این مکتب، علاوه بر انکار عوامل برون متنی، بی توجهی به تمام موانع تاریخی، سیاسی، نژادی و زبانی را شرط ضروری می داند؛ بنابراین هدف از تطبیق آثار دو نویسنده معاصر سوری و ایرانی، به هیچ وجه ثابت کردن تأثیر پذیری این دو نویسنده از یکدیگر

نیست، بلکه پژوهش حاضر می‌کوشد تا نزدیکی دیدگاهها و شباهت ساختاری آثار این دو نویسنده هم عصر را بررسی کند. شباهت‌های ساختاری و ژرف ساختی موجود در داستان‌های این دو نویسنده و همعصر بودن آن‌ها نگارنده این اثر را بر آن داشت تا از بین نویسندگان متعدد عربی و فارسی زبان، به تحلیل و مقایسه آثار ایشان بپردازد. برای نیل به این مقصود، تمام مجموعه‌های داستان کوتاه سعدی، با عناوین: شب نشینی با شکوه، ترس و لرز، عزاداران بیل، دندیل، واهمه‌های بی‌نام و نشان، گور و گهواره و آشفته حالان بیداربخ را برگزیده ایم و از میان مجموعه‌های داستان کوتاه تامر، ۵ مجموعه نخست او تحت عناوین: صهیل الجواد الابيض، الرعد، دمشق الحرائق، الربيع في الرماد و التمر في اليوم الآخر که از لحاظ زمانی هم عصر با آثار سعدی بوده است، انتخاب شده است.

به منظور پیمودن روش علمی و صحیح در تحلیل عناصر داستانی و شگردهای دو نویسنده در خفا و آشکارا، بی‌شان به کتاب‌های متعدد فارسی و عربی که به دستور زبان داستان و عناصر داستان اختصاص یافته مراجعه شد و پس از بررسی‌های بسیار، کتاب "درآمدی بر داستان‌پرسی و روایت‌شناسی" اثر فتح‌الله بی‌نیاز، اساس کار قرار گرفت. طبق تقسیمات این کتاب، عناصر داستانی مشتمل بر نه قسم است که هر یک از این عناصر با ذکر مستندات از هفت تن داستان‌ها و همچنین وجوه اشتراک و یا افتراق دو نویسنده بررسی شده است. پیش از ورود به بحث عناصر داستانی برخی از عناصر پیرامنتی و عناصر پلات که نگارنده در ارائه آن‌ها حلی برای گفتن داشته، نیز مطرح شده است.

فاطمه ع. حرابی سرمزده

پاییز ۱۳۹۷